

Wstęp

Instytut Studiów Interdyscyplinarnych w Brnie przy współpracy z Wydziałem Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach wraz z jej Katedrą Pedagogiki Społecznej oraz z Katedrą Pedagogiki Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie zorganizował pierwszą konferencję międzynarodową p.t. **Pedagogika społeczna w Europie Środkowej, stan obecny i perspektywy.**

Konferencja postawiła przed sobą wymagające zadanie, mianowicie ustalenie, jaką drogą udają się teoria, praktyka oraz badania naukowe w zakresie pedagogiki społecznej w Rzeczypospolitej Polskiej, Republice Słowackiej i Republice Czeskiej. Drugim, niemniej ważnym celem był akcent towarzyski Konferencji. Chodziło o umożliwienie spotkania najbardziej znaczących osobistości w dziedzinie pedagogiki społecznej w naszych krajach i równocześnie o wsparcie komunikacji międzynarodowej w kwestiach społecznych i wychowawczych.

W Konferencji wzięli udział pedagodzy akademicy dyscypliny naukowej „pedagogika społeczna”, będącej przedmiotem nauczania w uczelniach wyższych i specjalizacji, teoretycy i praktycy z poszczególnych resortów, w których pedagogika społeczna posiada status dyscypliny praktycznej.

W wydawnictwie pomieszczone zostały prace autorów, zaprezentowane podczas Konferencji, jak też referaty, które ze względu na ograniczoną ilość czasu nie mogły zostać wygłoszone. Przyczynki zostały opublikowane w kolejności alfabetycznej, mimo to uważny Czytelnik odróżni płaszczyznę teorii, empirii oraz praktyki. Uwaga autorów skupiła się na dziedzinie refleksji teoretycznych, wzajemnych relacji pomiędzy dyscyplinami: pedagogika społeczna, prawo, pedagogika specjalna, socjologia wychowania, praca społeczna, andragogika socjalna.

Pedagogika społeczna, wychodząca z polityki społecznej pojedynczych krajów, odzwierciedla oczywiście różnice wynikające z odrębnego ich rozwoju, które w znacznym stopniu wywierają daleki wpływ na stan obecny i perspektywę rozwoju. Wynika to z treści przyczynków. Przykładowo 30 prac autorów polskich prezentuje dłuższe doświadczenia historyczne, aniżeli temu jest w przypadku pedagogiki społecznej słowackiej i czeskiej. W wydawnictwie prezentowane są głównie trzy z wielu szkół pedagogiki społecznej w Polsce: Poznańska, Bydgoska oraz szkoła pedagogiki społecznej Górnego Śląsku. Inne referaty zajmują się teorią aksjologiczną, metateorią i badaniami jakościowymi. W praktyce polska pedagogika społeczna interesuje się problematyką rodziny, zdrowia i przede wszystkim szkoły: jej funkcją, kwestią zdolnych jednostek, integracją dzieci, przemocą, ochroną praw dziecka itd. Specyficzną rolę w polskiej pedagogice społecznej odgrywa socjologia wychowania.

Prace socjalnie-pedagogiczne rodowodem z Republiki Czeskiej (w sumie jest ich 27) odzwierciedlają stopień poznania adekwatnie do okresu rozwoju dyscypliny, która - podobnie jak w Republice Słowackiej - zaczęła być uprawiana w 60. latach XX wieku).

Kwestie teoretyczne czeskiej pedagogiki społecznej, których jest mniejszość, orientowane są na przeszłość, obecność oraz perspektywy pedagogiki społecznej, rozpatrują zawód pedagoga społecznego, omawiają jego kompetencje. Mocno akcentowane są zaś referaty dotyczące penitencjarnej i postpenitencjarnej opieki, reedukacji, ekskluzji społecznej, grup marginalizowanych, jak też prace na temat multikulturalizmu, Romów, patologii społecznych, socjalnie-prawnej ochrony, seniorów itp.

Przyczynki autorów słowackich (jest ich 21) mają charakter teoretyczny i empiryczny. Ich orientacja idzie w stronę historii, refleksji teoretycznych, wzajemnych relacji z innymi dyscyplinami oraz pedagogiki społecznej jako kierunku studiów. W referatach empirycznych podkreśla się prewencyjny zasięg pedagogiki społecznej oraz wykorzystanie pedagoga społecznego w środowisku szkolnym oraz w otoczeniu nacechowanym zjawiskami socjalnie-patologicznymi. Część prac omawia środowisko szkolne z punktu widzenia jego kultury oraz zaplecze rodzinne.

Konferencja stworzyła podstawy dla budowania wspólnej platformy dla pedagogiki społecznej polskiej, słowackiej i czeskiej. Chcąc podsumować odpowiedź na pytanie, czym nacechowana jest pedagogika społeczna w Europie Środkowej, reprezentowana przez trzy nasze kraje, można by konstatować, co następuje:

- Pedagogika społeczna w Polsce szczyli się - ze względu na dłuższą historię - większą ilością obecnie funkcjonujących placówek, uprawiających dyscyplinę. Istotne jest, że nie ma potrzeby uzasadniania ważności pedagogiki społecznej i szukania jej właściwego miejsca wśród innych dyscyplin.*
- Pedagogika społeczna w Republice Czeskiej, reprezentowana przez IMS Brno, akcentuje mocno interdyscyplinarne podejście i w przyszłości jej orientacja będzie ukierunkowana w stronę prakseologii i legislatywy.*
- Pedagogika w Republice Słowackiej posiada krótką historię, ale mimo to jasną teoretyczną – paradygmatyczną orientację i instytucjonalizację odnośnie pedagogiki oraz legislatywy.*

Kolejne kroki przy wzajemnej komunikacji międzynarodowej mogą we wspomnianych krajach prowadzić do przeprowadzania badań interdyscyplinarnych, które będą pożyteczne społecznie, podwyższając socjalną czułość jak również jakość edukacji we wszystkich krajach Europy Środkowej. W ten sposób wzajemna komunikacja przyczyni się do harmonizacji stosunków społecznych oraz do podwyższenia poziomu kulturalnego narodów.

Brno, grudzień 2009

*Inż. Miroslav BARGEL, CSc.
dyrektor IMS Brno*

*doc. PhDr. Zlatica BAKOŠOVÁ, PhD.
fachowy gwarant pedagogiki społecznej IMS Brno*

STRESZCZENIE PRACY

Mirosław Babiarz	
<i>Rola i zadania pedagoga szkolnego w szkole XXI wieku.....</i>	11
Zlatica Bakošová	
<i>Perspektywy pedagogiki społecznej jako dyscypliny naukowej.....</i>	32
Ewa Bielska	
<i>Zmiana społeczna jako kontekst refleksji podejmowanej w ramach pedagogiki społecznej w ostatniej dekadzie .....</i>	43
Katarzyna Borzucka-Sitkiewicz	
<i>Mobbing w szkole – przyczyny i przeciwdziałanie .....</i>	52
Hana Brázdová	
<i>Bezrobocie i narodowy system kwalifikacji .....</i>	65
Joanna Bulska	
<i>Znaczenie środowiska życia dziecka w kształtowaniu jego dobrostanu zdrowotnego .....</i>	69
Jiří Bureš	
<i>Kilka uwag na temat możliwości praktycznej aplikacji osiągnięć pedagogiki społecznej w funkcjonowaniu służb penitencjarnych w Republice Czeskiej .....</i>	75
Gabriela Caltová Hepnarová	
<i>Rola pedagoga społecznego w służbach socjalnych .....</i>	83
Martina Cichá, Soňa Vávrová	
<i>Antropologiczno-pedagogiczne spojrzenie na marginalizowane grupy społeczne.....</i>	94
Alina Czapiga	
<i>Proces edukacji szkolnej dzieci z dysfunkcjami intelektualnymi .....</i>	103
Ludmila Čírtková	
<i>Stalking – notatki dotyczące zjawiska z punktu widzenia pedagogiki społecznej.....</i>	110
Wioletta Danilewicz	
<i>Pedagogika społeczna wobec zjawiska migracji w Polsce.....</i>	119

Miroslava Debnáriková <i>Wykorzystanie wychowawczych i społecznych aspektów w pracy z ludźmi upośledzonymi umysłowo .....</i>	125
Barbara Dobrowolska <i>Mitologizacja kultury masowej a rekonstrukcja funkcji współczesnej szkoły jako środowiska życia.....</i>	132
Silvia Dončevová <i>Tradycje rodowe jako czynnik warunkujący przemoc w domu i szkole .....</i>	139
Olga Doňková, Jan Sebastian Novotný <i>Wyniki kompleksowego badania stresu u pracowników służb więziennych w Republice Czeskiej .....</i>	149
Danuta Dramska <i>Socjalizacja językowa jako jeden z korelatywnych poziomów socjalizacji dziecka .....</i>	161
Alina Dworak <i>Rodzina a styl życia – perspektywa pedagogiki społecznej .....</i>	171
Beata Dyrda <i>Spoleczne aspekty kształcenia jednostek zdolnych jako nowe perspektywy badawcze pedagogiki społecznej .....</i>	177
Ingrid Emmerová <i>Pedagog społeczny jako profesja wspomagająca – stan wsółczesny i perspektywy.....</i>	183
Anita Famuła-Jurczak <i>Gimnazjum – miejscem reprodukcji społecznej .....</i>	191
Věra Filipi <i>Rola rodziców w stosunku do instytucji wychowawczych a socjalny profil rodzin.....</i>	198
Tadeusz Frąckowiak, Jerzy Modrzewski <i>Poznańska pedagogika społeczna. Tożsamość, tradycja, perspektywa poznawcza.....</i>	206
Eva Fülöpová, Jana Svetlíková <i>Kultura katedry jako część przygotowania pedagogów społecznych.....</i>	220
Grażyna Gajewska <i>Integrowanie działań społecznych opiekuńczo-wychowawczych na rzecz dziecka i rodziny w aspektach profilaktyki i kompensacji w środowisku. Wyzwania dla teorii i praktyki, pedagogiki społecznej i opiekuńczej.....</i>	229

Dušan Galbavý <i>Pedagogika społeczna i wychowawstwo jako program studyjny na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu w Trnawie .....</i>	236
Katarína Gežová <i>Pedagogika społeczna a andragogika.....</i>	246
Mirosław Górecki <i>Motywacje wolontariuszy .....</i>	252
Halina Guzy-Steinke <i>Kultura w środowisku życia – zapomniany wymiar pedagogiki społecznej .....</i>	257
Mariusz Gwozda <i>Między idealizmem poglądów a realizmem postaw Młode pokolenie Polaków 20 lat po przełomie.....</i>	265
Jolana Hroncová <i>Pedagogika społeczna w Republice Słowackiej – teoria i praktyka historia oraz dzień dzisiejszy.....</i>	271
Anna Hudecová <i>Rodzina z punktu widzenia pedagogiki społecznej i pracy społecznej .....</i>	285
Štefan Chudý, Svatava Kašpárková, Štefánia Kročková, Anna Masariková <i>Wykorzystanie absolwentów kierunku pedagogika społeczna (Uniwersytet T. Bati w m. Zlín) w praktyce .....</i>	296
Kristína Janíková <i>Nowe trendy w praktycznym przygotowaniu studentów pedagogiki społecznej na studiach licencjackich.....</i>	309
Miloslav Jůzl <i>Pedagogika penitencjarna jako jednocząca platforma pedagogiki socjalnej i specjalnej .....</i>	318
Martin Kaliba <i>Powiązanie współczesnej pedagogiki społecznej z etopedią.....</i>	328
Lucia Kamarášová <i>Możliwość wykorzystania pedagoga społecznego w szkole i placówkach oświatowych w republice słowackiej .....</i>	334

Ewa Kantowicz <i>Pedagogika społeczna jako „metateoria” pracy socjalnej (analiza komparatystyczna – odniesienia polskie i skandynawskie)</i>	342
Miroslava Kejřová <i>Studium prawa jako część przygotowania fachowego pedagoga społecznego</i>	354
Mirosław Kowalski <i>Wizja cielesno-zdrowotna Zygmunta Baumana obszarem teorii i praktyki pedagogiki społecznej (refleksje)</i>	360
Nadeřda Krajřová, Lenka Pasternáková <i>Pracownik społeczny a rodziny wymagające opieki społecznej</i>	369
Blahoslav Kraus <i>Historia, stan obecny i perspektywy rozwoju czeskiej pedagogiki społecznej</i>	376
Hana Kubířková <i>Instytucje reedukacyjne w warunkach czeskich</i>	386
Ivan Lukřík <i>Uwagi o pedagogice kultury</i>	396
Ladislav Macháček <i>Artykulacja, legitymizacja i legalizacja zainteresowań grupowych młodej generacji</i>	400
Mária Machalová <i>Poradnictwo społeczno-andragogiczne w kontekście jakości życia</i>	410
Krystyna Marzec-Holka <i>Bydgoska pedagogika społeczna. Dokonania -perspektywy rozwoju</i>	418
Mária Matulříková <i>Teoretyczne i programowe założenia strategii wczesnej prewencji społeczno – patologicznych zjawisk w warunkach szkolnictwa podstawowego</i>	430
Piotr Mazur <i>Edukacja aksjologiczna wyzwaniem dla współczesnej pedagogiki społecznej</i>	443
Metropolita Kryřtof, Zdeněk Dragoun <i>Socjalna služba Kořciola Prawosławanego</i>	454

Miriam Niklová <i>Kompetencje pedagogów społecznych w profilaktyce objawów patologii społecznej u dzieci w Republice Słowackiej</i>	459
Zdenka Nováková <i>Sytuacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na rynku pracy</i>	466
Jan Sebastian Novotný, Petr Sýkora <i>Spoleczno pedagogiczne aspekty wstąpienia dziecka romskiego do szkoły</i>	473
Jan Sebastian Novotný, Petr Sýkora, Olga Doňková <i>Wychowanie multikulturowe i jego ograniczenia w tworzeniu świadomości własnej kultury oraz tożsamości etnicznej</i>	482
Anna Nowak <i>Perspektywy badawcze pedagogiki społecznej a zagrożenia i patologie społeczne</i>	491
Peter Ondrejko <i>Pedagogika społeczna jako interdyscyplina naukowa oraz jej przyszłość</i>	500
Tadeusz Pilch, Danuta Lalak <i>Pedagogika społeczna wobec problemów współczesności</i>	510
Dagmar Pitnerová <i>Spoleczno-prawna opieka nad dziećmi a zadania pracownika socjalnego</i>	518
Ivana Poledňová, Martina Čavnická <i>Aplikacja etapów wyboru profesji w ramach pedagogiki</i>	525
Ivana Poledňová, Zdenka Stránská <i>Problemy z adaptacją społeczną dzieci z dysleksją</i>	532
Andrzej Radziejewicz-Winnicki <i>Stan, potrzeby czy też fenomen polskiej pedagogiki społecznej okresu transformacji? Kręgi tematyczne zwartych prac książkowych (1989–2008)</i>	539
Agnieszka Roguska <i>Środowisko mediów elektronicznych obszarem zainteresowań współczesnej pedagogiki społecznej</i>	550
Iwona Rudek, Anetta Soroka-Fedorczuk <i>Spostrzeżenie społeczne osób niepełnosprawnych przez dzieci</i>	559

Aleš Sekot <i>Aktualizacja społecznie patologicznych zjawisk w kontekście perspektyw pedagogiki społecznej</i>	567
Gabriela Slovákóvá <i>Detencja zabezpieczająca – ochrona społeczeństwa przed niebezpiecznymi sprawcami agresywnych czynów karnych</i>	576
Petr Soják <i>Pedagog społeczny - jego miejsce i możliwości w istniejącym systemie szkolnym Republiki Czeskiej czyli pedagog społeczny w życiu praktycznym i jego przygotowanie zawodowe</i>	580
Marianna Styczyńska <i>Formy pomocy rodzinie jako problem współczesnej pedagogiki społecznej</i>	586
Erika Sukupová <i>Aktualne zadania pedagogiki społecznej z punktu widzenia prof. Ondreja baláža – nestora słowackiej pedagogiki społecznej</i>	594
Ivo Svoboda <i>Groźba ekstremizmu politycznego jako fenomen współczesnego świata</i>	598
Ewa Syrek, Ewa Jarosz <i>Pedagogika społeczna na Górnym Śląsku</i>	604
Ivo Šereš <i>Curricularne aspekty pedagogiki społecznej programu studiów</i>	614
Tatiana Tomčíková <i>Socjalno-psychologiczne aspekty kryminalnych zachowań młodzieży i zadania pedagogiki społecznej w ramach profilaktyki kryminalnej</i>	625
Jiří Tregler <i>Seniorzy i zdrowotnie upośledzeni podczas odbywania kary pozbawienia wolności</i>	634
Zdeňka Vaňková <i>Wybrane kwestie nauczania prawa aplikowanego w kontekście studiów dyscypliny pedagogika społeczna</i>	641
Soňa Vávrová <i>Znaczenie inteligencji emocjonalnej dla rozwoju kompetencji pedagoga społecznego</i>	645

Mojmír Vážanský

Socjalnie pedagogiczne spojrzenie na jakość życia starszych osób 655

Marek Walancik

Bezpieczeństwo publiczne w obszarze pedagogiki społecznej systematyzacja pojęć i definicji 663

Kazimierz Wojnowski, Franciszek Pawlak

*Pragmatyczne konteksty pracy pedagoga społecznego w środowisku
wiejskim – zarys zakresu potrzeb 672*

Ewa Wysocka

Teoria ugruntowana w badaniu środowiska życia młodzieży - historia pewnego badania 681

Vladimíra Zemančíková

Pedagog społeczny w środowisku szkolnym 690

PIOTR MAZUR

EDUKACJA AKSJOLOGICZNA WYZWANIEM DLA WSPÓŁCZESNEJ PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ

Edukacja aksjologiczna wyzwaniem dla współczesnej pedagogiki społecznej
Wychowując dzieci i młodzież, chcemy zawsze osiągnąć jakiś zamierzony cel, który przedstawia wartość dla społeczeństwa czy jednostki. Dlatego też możemy powiedzieć, że nie ma pedagogiki „bezwartościowej”. Każde działanie wychowawcze zakłada realizację czy osiągnięcie wartości, inaczej działalność ta nie miałaby sensu¹.

Wybitny niemiecki pedagog W. Brezinka stwierdzał: „*Kto wychowuje, wartościuje*”². Znaczenie wartości w procesie wychowania mocno podkreślał K. Sośnicki, który na Zjeździe Okręgowym Delegatów TNSW we Lwowie w 1938 roku apelował: „Przeszłość naszej kultury powinna skłaniać do przyjęcia ‘pedagogiki zasad’. Jesteśmy narodem, który przez wieki wyrastał w kulturze łacińskiej i wierze chrześcijańskiej, a przecież oba te czynniki posiadają jako podstawowy charakterystyczny rys: hołd dla zasad”³. Zainteresowanie problematyką wartości w pracy dydaktycznej i wychowawczej ciągle wzrasta, o czym mogą świadczyć liczne prace badawcze na ten temat⁴.

¹ Zob. Kotłowski, K. *Filozofia wartości a zadania pedagogiki*, Wrocław-Warszawa-Kraków: 1968, s. 33.

² Brezinka, W. *Metatheorie der Erziehung. Eine Einführung in die Grundlagen der Erziehungswissenschaft, der Philosophie der Erziehung und der Praktischen Pädagogik*, München: 1978, s. 92.

³ Cyt. za: Robaczewski, A. O „pedagogikę zasad”, „*Nasz Dziennik*” z 9-10.09.2000, s. 7.

⁴ Zob. Chałas, K. *W stronę kultury dawania*, Kielce 2001; K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, *Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja*, Lublin-Kielce 2003; J. Puzynina, *Język wartości*, Warszawa 1992; S. Michałowski, *Pedagogia wartości*, Bielsko-Biała 1993; A. Siemianowski, *Człowiek a świat wartości*, Gaudentinum 1993; M. Sinica, *W poszukiwaniu zapomnianych wartości*, Zielona Góra 1995; K. Ostrowska, *W poszukiwaniu wartości*, cz. 1, Gdańsk 1994; K. Ostrowska, *W poszukiwaniu wartości. Z Biblią przez życie*, cz. 2, Gdańsk 1995; W. Cichoń, *Wartości człowiek wychowanie. Zarys problematyki aksjologiczno-wychowawczej*, Kraków 1996; K. Olbrycht, *Prawda, dobro i piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*, Katowice 2002; S. Kowalczyk, *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*, Lublin: 2006.

W dobie współczesnych dyskusji na temat edukacji i wychowania należy przywołać słuszną uwagę K. Chałas, że nie ma wychowania bez wartości. Jej zdaniem „wychowanie bez wartości staje się pustym dzwonem, który nawet mimo silnego rozkołysania nie wyda oczekiwanych dźwięków. Wychowanie musi prowadzić do głębi człowieczeństwa, które jest treścią życia osoby, jej integralnego rozwoju, który ostatecznie jest wyznaczony przez urzeczywistnianie najwyższych wartości i dążenie do Absolutu”⁵.

Istnieje dziś ogromne zapotrzebowanie społeczne na teorię i praktykę pedagogiczną, w której zagadnienie wartości, sensu życia i godności człowieka znajdowałoby się w centrum uwagi. Współczesna myśl pedagogiczna winna być oparta na aksjologicznych założeniach. Zdaniem Z. Frączek „dostrzega się więc dziś potrzebę opracowania takiej teorii pedagogicznej, która będzie się koncentrowała na wartości człowieka, a nie na treściach kształcenia”⁶.

Twórca realistycznie pojętej koncepcji pedagogiki ogólnej J. Gnitecki uważa, że „Realistycznie pojęta pedagogika uniwersalistyczna, oparta na zrównoważeniu przeciwstawnych ujęć, antynomii i kontrastów jest wstępem do odkrycia zasad spoistości, ważności i wiedzy opartej na prawdzie. Na tych trzech zasadach opiera się cała rzeczywistość, w tym również człowiek i tworzona przez niego cywilizacja. Odkrycie wyżej wymienionych zasad, zwanych też prawami struktury lub stałego kształtu, ma dopiero miejsce w etapie siódmym związanym z rozwojem pedagogiki transcendentnej. Prawa stałego kształtu otwierają drogę do odczytania praw stało-zmiennego kształtu zwanych prawami transcendencji i descendencji przyczynowej. Stanowią one podstawę pedagogiki transcendentalno-universalistycznej”⁷.

A. Szyszko-Bohusz za podstawę swych refleksji pedagogicznych przyjmuje pedagogikę wartości. Opracowana przez niego koncepcja pedagogiki holistycznej utożsamia się z założeniami etyki humanistycznej. Priorytetową wartością jest człowiek oraz wszechstronny, niczym nieskrępowany, rozwój jego osobowości⁸.

Problemami pedagogiki, które wynikają z różnorodnego pojmowania wartości, zajmował się S. Kunowski. Akcentował on znaczenie takich wartości jak: miłość, prawda, wolność, prawa

---

⁵ Chałas, K. Wychowanie ku wartościom.... t. 1, dz. cyt., s. 41-42.

⁶ Frączek, Z. Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności. Rzeszów: 2002, s. 27.

⁷ Gnitecki, J. O realistyczną koncepcję pedagogiki ogólnej. „Kultura i Edukacja” 1994, nr 2-3, s. 11-12.

⁸ Por. Szyszko-Bohusz, A. Pedagogika holistyczna. Wrocław-Kraków-Gdańsk-Łódź: 1989.

człowieka. Postulował ideę wychowania chrześcijańskiego, gdyż „wprowadza w kształtowaniu i rozwijaniu ludzi ducha Chrystusowego, miłość dobra w powiązaniu ze wstrętem do zła, szacunek dla człowieka oraz apostołską aktywność wraz z czynnym miłosierdziem i współczuciem dla ludzkich potrzeb. Wychowanie takie przeobraża naturalnie egoistycznego człowieka i rozwija najlepsze strony jego istoty wewnętrznej”⁹.

O aksjologiczne podstawy pedagogiki upomina się również A. M. Tchorzewski. Jego zdaniem „wartości stanowią źródło podstawowych celów i zadań jakie winny być realizowane w ramach złożonej rzeczywistości szkolno-wychowawczej. Na ich czele stoją takie zadania, jak: wspólne poszukiwanie przez nauczyciela wraz z uczniami prawdy w obszarze dostępnej im wiedzy o świecie, do którego należą i który współtworzą; wzajemne otwarcie się na otaczającą ich rzeczywistość i życie społeczne poprzez równoczesne uczestniczenie w nim i jego antycypowanie; ustawiczne dążenie do współkreowania postaw moralnych, których przedmiotem są obiektywne wartości etyczne, pojawiające się w polu świadomości wszystkich podmiotów procesu ychowania”¹⁰.

M. Łobocki zwraca uwagę na ogromne znaczenie wartości moralnych w procesie wychowania. Szczególny nacisk kładzie na wychowanie do altruizmu. Jego zdaniem „istotnym uzasadnieniem zabiegania o altruizm w procesie wychowawczym jest przekonanie o tym, iż najważniejszą bodajże miarą skuteczności wychowania jest to, w jakim stopniu nasz wychowanek – wyrażając się filozoficznie – stał się dla drugiego człowieka człowiekiem z całą mocą swej istoty gatunkowej, a więc człowiekiem, który szanuje godność innych, okazuje im życzliwość, zrozumienie i wsparcie; jest zdolny do wyrzeczeń i ofiarności, gdy zachodzi taka konieczność. Słowem, altruizm jest miarą wartości człowieka. Człowiek bowiem jest w gruncie rzeczy tyle wart, ile potrafi dzielić się z innymi i pozostawać z nimi w relacji osobowej, a nie tylko rzeczowej”¹¹.

J. Homplewicz upomina się o przekaz wartości w wychowaniu, a zwłaszcza wartości etycznych. Autor przekonuje, że „wartości etyczne posiada się bowiem nie tylko w ten sposób, że się o nich wie, i w intelektualnym wymiarze się je poznaje, czy nawet uznaje – ale

⁹ Kunowski, S. Podstawy współczesnej pedagogiki Warszawa: 2000, s. 104.

¹⁰Tchorzewski, A. M. Dyskurs wokół wartości powinności moralnych nauczyciela, w: Rola wartości i powinności moralnych w kształtowaniu świadomości profesjonalnej nauczycieli. red. A. M. Tchorzewski, Bydgoszcz: 1994, s. 7.

¹¹Łobocki, M. Altruizm a wychowanie. Lublin: 2002, s. 34-35.

ponadto, że się je emocjonalnie uznaje i przyjmuje, a wtedy nie tylko akceptuje i docenia, lecz że się nimi żyje, że się je ożywia w sobie i czyni wytyczną własnego postępowania, jak i uzasadnieniami życia”¹².

Postulowane wychowanie ku wartościom łączy się z takimi pojęciami jak: edukacja aksjologiczna, kształcenie aksjologiczne oraz wychowanie do wartości. Niewątpliwie jednym z najważniejszych zadań jest edukacja aksjologiczna. Edukację aksjologiczną – zdaniem K. Olbrycht – można nazwać nauczaniem o sposobach traktowania wartości, wartościowania, a także sposobach ich uzasadniania¹³. Jej celem jest „zwiększenie kompetencji aksjologicznej, na którą składają się znajomość problematyki wartości i wartościowania (wymiar teoretyczny – wiedza) oraz sprawność w podejmowaniu świadomych, samodzielnych aksjologicznych decyzji (wymiar sprawnościowy – kompetencja emocjonalno-ewaluacyjna)”¹⁴.

Edukacja aksjologiczna obejmuje następujące obszary:

- a) wiedzę o wartościach, sposobach ich istnienia, poznawania, przeżywania;
- b) umiejętności wartościowania (dostrzegania wartości, formułowanie sądów o wartościach, ich ocenianie);
- c) znajomość aksjologicznych przesłanek działań własnych i innych osób w skali jednostkowej i grupowej, rozumienie jednostek i grup poprzez funkcjonujące w nich systemy i orientacje aksjologiczne¹⁵.

S. Michałowski wyeksponował następujące zadania edukacyjne:

- „rozwijanie zdolności do poznawania prawdy,
- edukacja do wolności i odpowiedzialności,
- rozwijanie mądrości życia,
- opanowanie sztuki wartościowania,
- przygotowanie do życia wartościowego,
- uczenie do wyboru dobra,
- formacja sumienia, jako droga do dojrzałości moralnej,

---

¹²Homplewicz, J. *Etyka pedagogiczna*. Warszawa: 2000, s. 11-12.

¹³Por. Olbrycht, K. *Prawda, dobro....* dz. cyt., s. 89.

¹⁴Tamże, s. 95.

¹⁵Por. Olbrycht, K. *Miejsce koncepcji człowieka w edukacji ku wartościom*. W: *Edukacja ku wartościom*, red. A. Szelaąg, Kraków: 2004, s. 61.

- kształtowanie woli i charakteru,
- poznanie sztuki dialogu i negocjacji,
- samowychowanie, jako sztuka rządzenia samym sobą¹⁶.

Z doświadczeń pedagogicznych dobrze wiemy, że sama wiedza aksjologiczna nie jest wystarczającym warunkiem urzeczywistnienia wartości¹⁷. Jednakże nie można nam w naszych działaniach wychowawczych pomijać kwestii edukacji aksjologicznej. W. Cichoń uważa, że „bez wiedzy o wartościach, bez stosowania jej i wykorzystywania w programach i praktyce wychowawczej, wychowywanie stawałoby się ślepym zabiegiem mechanicznym, urabiającym wychowanka zgodnie z założonymi z góry wzorami. Nie tylko nie zmierzałoby ono wówczas ku autentycznemu rozwojowi osobowości i duchowego życia wychowanka, ale byłoby jawnym zagrożeniem jego wolności i ograniczeniem jego twórczej, osobowej mocy”¹⁸. Cytowany autor zapewnia, że „sukcesy w wychowaniu moralnym może odnosić tylko ten, kto sam nie jest na wartości ślepy i nie dopuści do oślepienia swych wychowanków na to, co szlachetne, dobre i piękne”¹⁹.

Dla K. Ostrowskiej system wartości poszczególnych jednostek to układ wzajemnie powiązanych „odczuć wartości”. Według niej system wartości to układ ustosunkowań wobec wartości, takich jak: Bóg, inni ludzie, idee, zdarzenia, otaczająca nas rzeczywistość itp. Ustosunkowanie wobec wartości to określenie, w jakim stopniu dana wartość jest dla mnie ważna i konieczna do realizacji osobowej egzystencji, tzn. realizowania się w płaszczyźnie biologicznej, psychicznej, społecznej i duchowej²⁰.

B. Żurakowski zwraca uwagę, że osiągnięcie dojrzałości struktury aksjologicznej dokonuje się na drodze nieustannego wyboru pomiędzy tym, co „wyższe”, a tym, co „niższe”. W procesie wychowania należy zadbać o ukształtowanie świadomości transcendentaliów i wartościowości jako takiej. Wychowanek powinien być świadom, czym jest wartość. Żurakowski uważa, że „dydaktyka wartości powinna przede wszystkim obiektywizować

¹⁶ Michałowski, S. *Pedagogia wartości*. Bielsko-Biała: 1993, s. 34.

¹⁷ Już w starożytności pojawił się problem tzw. intelektualizmu etycznego.

¹⁸ Cichoń, W. *Wartości człowiek ...*: dz. cyt., s. 134.

¹⁹ Tamże, s. 127.

²⁰ Por. Ostrowska, K. *Wokół rozwoju osobowości i systemu wartości*. Warszawa: 1998, s. 93.

świat wartości. Służy temu wprowadzenie 'logiki wartości', dostrzegalnej w hierarchizowaniu świata wartości oraz w systemowym ujęciu wartości"²¹.

W hierarchii wartości na najniższym szczeblu znajdują się wartości hedonistyczne, wyżej wartości materialne, wartości socjocentryczne, wartości witalne, wartości kulturowe (estetyczne, poznawcze), wartości etyczne, najwyżej usytuowane są wartości religijne.

Z. Frączek - analizując rolę wartości uniwersalnych w procesie kształcenia - dochodzi do wniosku, że jedynie „uniwersalne podstawy aksjologiczne mogą być źródłem współczesnych celów edukacyjnych gwarantujących pełny osobowościowy rozwój człowieka. Należałoby więc oprzeć cały proces kształcenia właśnie na tych wartościach ogólnoludzkich, wychowawczych, najważniejszych w procesie wzrastania osobowościowego uczniów-wychowanków. Wzrastając w środowisku rodzinnym i szkolnym, w którym ogólnoludzkie wartości są podejmowane, respektowane, młody człowiek uczy się właściwego obcowania z innymi ludźmi, rozumie sens i wartości ludzkiego istnienia, uczy się wartości historii i ojczyzny, pracy i kultury, szacunku i odpowiedzialności za los własny i innych. Umie prawdziwie współodczuwać, jasno i wyraźnie potrafi wartościować dobro i zło. Świadomie rezygnuje z własnych egoistycznych celów na rzecz innych, wyższych potrzeb, wartości"²².

Z punktu praktyki pedagogicznej istotnym pytaniem jest: jak wychować do wartości? Zdecydowanie przez przedmiotowe kreowanie procesu poznawania, urzeczywistnianie wartości²³. K. Chałas - analizując program szkoły jako element sytuacji wychowawczej - zauważa, że: „Wartości w programie wychowawczym i oddziaływania wychowawcze poprzez metody, zadania, środki oraz własne postawy i zachowania, kreują sytuację wychowawczą. Wspomaganie wychowanków w urzeczywistnianiu wartości 'otwiera' na rzeczywistość wychowawczą, na świat. Urzeczywistnione wartości są osiągnięciem wychowawczym. Stanowią one świadectwo siły oddziaływania wychowawczego, w tym sytuacji wychowawczej. Program inspirowuje i umacnia postawy wartościowe, które wprowadzają porządek w życie wychowanka, określają treść i jakość jego człowieczeństwa, co zwrótnie rzutuje na sytuację wychowawczą"²⁴.

---

²¹Zurkowski, B. Wychowanie do wyboru wartości. W: Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania, red. F. Adamski, Karków: 1999, s. 150.

²²Frączek, Z. Edukacja aksjologiczna... dz. cyt., s. 38.

²³Por. Chałas, K. Wychowanie ku wartościom... t. 1, dz. cyt., s. 103.

²⁴Tamże, s. 106.

Stąd też K. Chałas wychowanie ku wartościom definiuje jako „wspomaganie wychowanków w urzeczywistnianiu własnej i właściwej hierarchii wartości prowadzącej do pełni człowieczeństwa oraz animacji innych do powyższego zadania”²⁵.

K. Ostrowska, uwzględniając zadania, jakie jednostka ma do spełnienia wobec siebie samej, innych osób i otaczającego ją świata, proponuje trzy modele hierarchii wartości (zastrzegając jednocześnie, że nie są to jedyne modele, jakie można realizować)²⁶:

1) model systemu postaw wobec wartości pomagający w osiągnięciu pełni człowieczeństwa

²⁵Chałas, K. Wychowanie ku wartościom – podmiotowe trudności realizacji w praktyce edukacyjnej. W: Wartości w pedagogice, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa: 2005, s. 297.

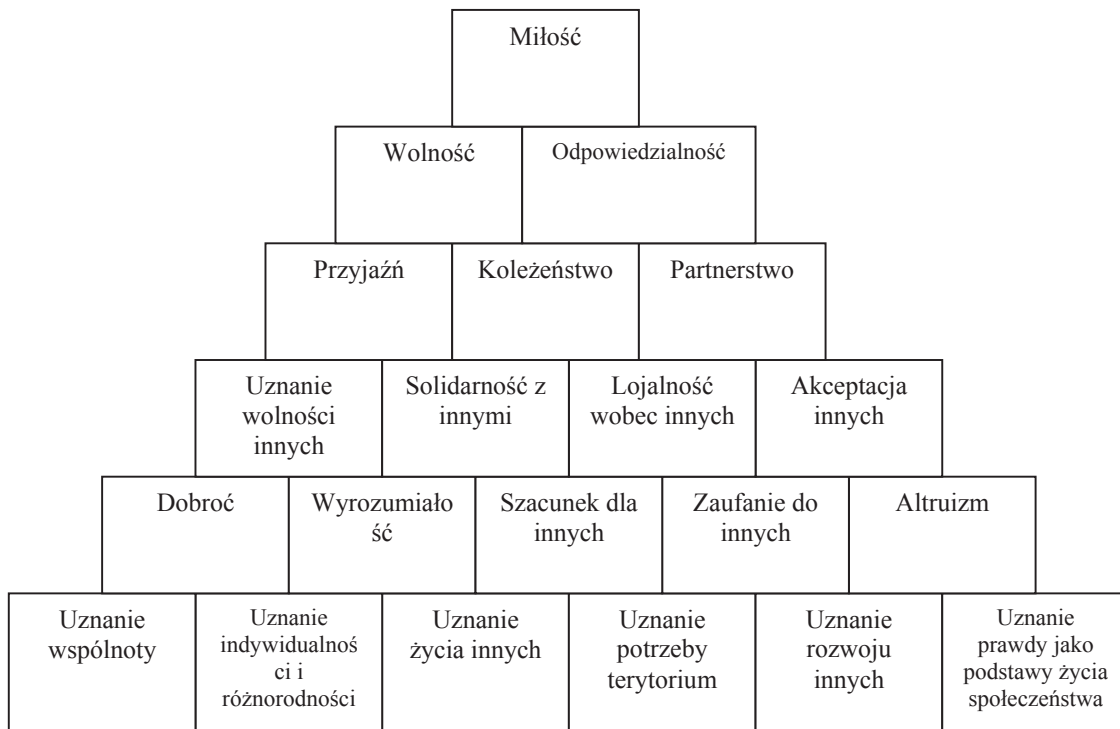
²⁶Por. Ostrowska, K. W poszukiwaniu .... cz. 1, dz. cyt., s. 16-17.

*Edukacja aksjologiczna wyzwaniem dla współczesnej
pedagogiki społecznej*

PIOTR MAZUR

---

2) model systemu postaw wobec wartości pozwalający zrealizować cel współdziałania z innymi:

3) model systemu postaw wobec wartości pozwalający zrealizować cel włączenia się we wszechświat:

Zaprezentowane modele ukazują jako naczelne takie wartości, jak: doskonałość, miłość, więź z otaczającym światem, oraz wolność, godność, odpowiedzialność, podporządkowanie. W systemie odnoszącym się do realizowania zadania stawania się osobą jako najważniejsza wartość została wskazana doskonałość (a ściślej proces doskonalenia się). K. Ostrowska zakłada, że jednostka uznaje ważność i konieczność czynienia postępów w odniesieniu do struktur i funkcji sfery biologicznej, psychicznej i duchowej. Pozostałe wartości są podporządkowane wartości doskonalenia się²⁷.

W modelu systemu postaw wobec wartości, które pozwalają zrealizować cel współdziałania z innymi, za najważniejszą wartość wskazana została miłość. Jest ona uczuciową więzią jednego człowieka wobec drugiego, która wyraża się przede wszystkim troską o dobro i rozwój ukochanej osoby²⁸.

²⁷ Por. tamże, s. 18.

²⁸ Por. tamże, s. 19.

Trzeci z kolei model postaw wobec wartości, które pozwalają zrealizować cel włączenia się we wszechświat, wyakcentował wartość więzi z otaczającym światem. Jak wyjaśnia autorka, nie określiła tej wartości mianem miłości „tylko ze względu na osobowy, ludzki wymiar miłości, ale zakładała tutaj tak samo potrzebę przejawiania troski o otaczającą, pozaludzką rzeczywistość, tak jak w wypadku miłości”²⁹. Wartości umieszczone poniżej szczytu piramidy są podporządkowane tym znajdującym się powyżej w hierarchii.

W wychowaniu do wartości K. Olbrycht wskazuje na cele i zadania szczegółowe, które dotyczą działań skierowanych na przekaz i uwewnętrznienie: „1) konkretnych wartości; 2) określonych orientacji aksjologicznych; 3) określonych hierarchii i systemów wartości; 4) gotowości i umiejętności kierowania się określonymi wartościami w konkretnych sytuacjach i strategiach życiowych”³⁰. Wychowanie do wartości może przybierać wersję mocniejszą – uczenie określonych wartości, bądź też słabszą – wskazywania i zachęcania do ich realizacji.

K. Olbrycht postuluje, aby w ramach wychowania do wartości realizowana była również rzetelna formacja religijna. Dzięki niej wychowanek będzie mógł odnaleźć i w pełni zrozumieć swoją tożsamość³¹.

We współczesnej pedagogice społecznej problemem jest nie tylko kwestia wartości w procesie wychowania, lecz to w jaki sposób je osiągać i realizować. Za priorytetowe zadania w dziedzinie edukacji aksjologicznej uznać należy:

- promowanie wartości religijnych i duchowych,
- tworzenie duchowego klimatu jedności,
- prymat osoby nad społeczeństwem,
- akcentowanie godności osoby ludzkiej,
- głębokie przywiązanie do sprawiedliwości i wolności,
- współdziałanie w duchu solidarności,
- pragnienie współpracy i pokoju,
- kultywowanie tradycji narodowych,
- czynne uczestnictwo w tworzeniu kultury narodu,
- szacunek dla dóbr kultury i tradycji narodowej,

---

²⁹Tamże.

³⁰Olbrycht, K. *Miejsce koncepcji...*: dz. cyt., s. 61.

³¹Por. tamże, s. 66.

- kształtowanie w sobie miłości do ojczyzny,
- dbałość o poziom własnej wiedzy,
- służba na rzecz innych.

dr hab. Piotr Mazur
Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Chełmie
Chełm, PL